

μεσοπολέμου, αλλά και πιο συνειδητά η Θεολογική Σχολή Θεσσαλονίκης και του Τιμίου Σταυρού συνέβαλαν αποφασιστικά στην επαναφορά του λόγου του Θεού στο επίκεντρο της εκκλησιαστικής ζωής. Η Πατερική όμως αναγέννηση – ιδιαίτερα μέσω της θεολογίας του '60 στον ελλαδικό χώρο – η οποία δυστυχώς, παρά την τεράστια συμβολή της στα θεολογικά γράμματα, οδήγησε τη νεότερη Ορθόδοξη θεολογία και πνευματικότητα σε έναν εγκλωβισμό στο σύνδρομο της βυζαντινής, Ορθόδοξης ανατολικής και σε τελευταία ανάλυση αποκλειστικά πατερικής κλπ., «αποκλειστικότητας». Κι αυτό αναπόφευκτα οδήγησε σε έναν άμεσο ή υπολανθάνοντα «αντιδυτικισμό». Ότι είχε να κάνει με τη Βίβλο αμέσως χαρακτηριζόταν δυτικό, προτεσταντικό κλπ. Ως συνέπεια της υποβάθμισης του βιβλικού λόγου ήταν, και συνεχίζει να είναι, η περιθωριοποίηση του «προφητικού» χαρακτήρα του Ορθόδοξου χριστιανισμού. Η θεολογία, π.χ., της απελευθέρωσης, η θεολογία της «συνάφειας», η φεμινιστική θεολογία σε όλες της τις εκδοχές, τα οικουμενικά προγράμματα για την καταπολέμηση του ρατσισμού, και τη σχέση εκκλησίας-κοινωνίας, οι δεκαετίες αλληλεγγύης των εκκλησιών προς τις γυναίκες και καταπολέμησης της βίας, και κυρίως η βασισμένη στην Αγία Γραφή εναλλακτική προς τη νέο-φιλελεύθερη οικονομική παγκοσμιοποίηση χριστιανική πρόταση, δεν πέρασαν όχι μόνον στον πυρήνα, αλλά ούτε και στο περιθώριο έστω της Ορθόδοξης θεολογίας. Όλες ανεξαιρέτως οι παραπάνω πρωτοβουλίες βασίζονται στον αυθεντικό βιβλικό λόγο. Π.ΒΑΣ.

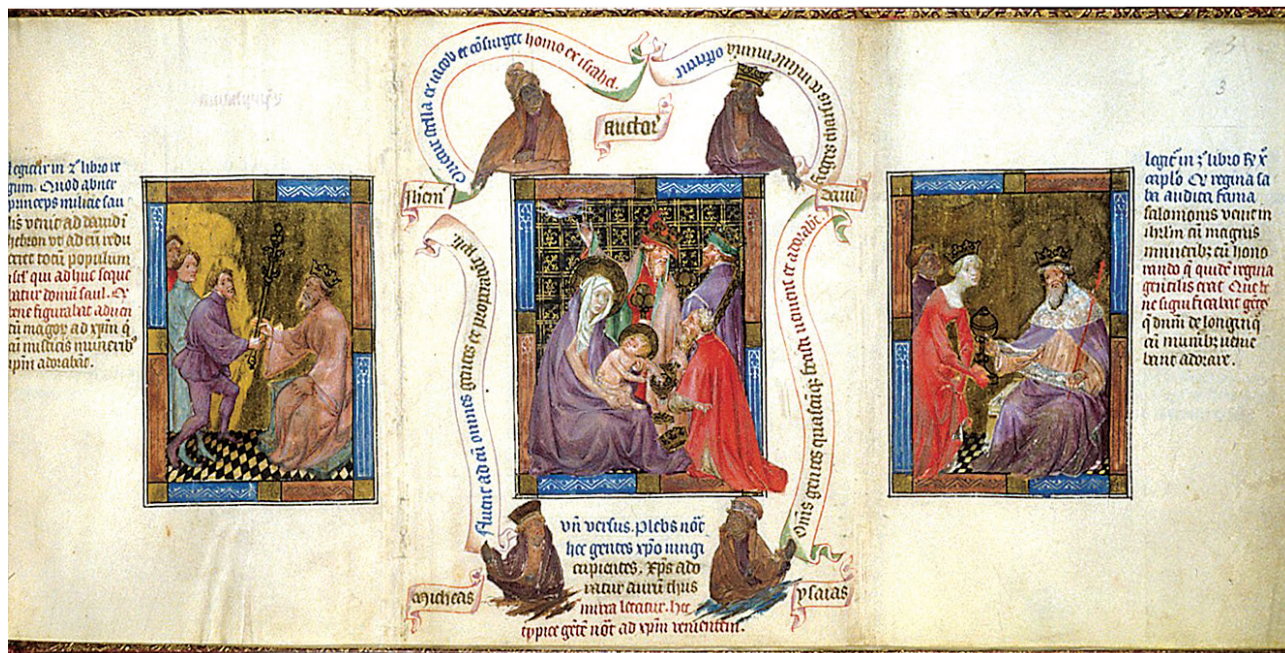
Βιβλιογραφία:

Αγουρίδης, Σ., «Το μυστήριο του λόγου του Θεού», *Ερμηνευτική των ιερών κειμένων*, Αθήνα 2002. Αγουρίδης, Σ., "The regula fidei as Hermeneutical Principle Past and Present", στον τόμο *L' Interpretazione della Bibbia nella Chiesa. Atti del Simposio promosso dalla Congregazione per la Dottrina della Fede*, Vatican 2001, σ. 225-231. Florovsky, G., *Bible, Church, Tradition: An Eastern Orthodox View*, Belmont 1972. Meyendorff, J., *Byzantine Theology. Historical Trends and Doctrinal Themes*, New York 1974, σ. 5 κ.ε. Ware, K., "How to Read the Bible", *The Orthodox Study Bible*, Nashville 1992, σ. 762-770. Nissiotis, N., "The Unity of Scripture and Tradition", *GOTHR* 11 (1965/66) 183-208.

Staniloae, D., "La Lecture de la Bible dans l'Eglise Orthodoxe", *Contacts* 30/104 (1978) 349-353. Zizioulas, J., *Being as Communion. Studies in Personhood and the Church*, New York 1985. Zizioulas, J., *Comments on Western Ecclesiology*, University notes, Thessaloniki 1986 (διαθέσιμο στο διαδίκτυο). Stylianopoulos, Th., *The New Testament: An Orthodox Perspective*, τ. 1, Massachusetts 1997. Romanidis, J., "Critical Examination of the Applications of Theology", στον τόμο Savas Agouridis (επιμ.),

αντιρρητικούς, προσπαθώντας κατά βάση να αιρέσουν τη βιβλομονιστική εκδοχή των μεν ("sola Scriptura") ή την απολυτοποίηση των δομών των δε, επαναλαμβάναν μία θέση της αντιμεταρρυθμιστικής συνόδου του Τριδέντου (1547), η οποία έκανε λόγο περί δύο ισοτίμων και ισόκυρων «πηγών» της χριστιανικής αποκαλύψεως.

προτίμηση της Γραφής ή της Παραδόσεως αντίστοιχα, αλλά από την προσπάθειά μας στην εννοείδεια της θείας αποκαλύψεως, όπως αυτή φανερώνεται στο πρόσωπο του ενανθρωπήσαντος Υιού και Λόγου του Θεού, αισθητοποιείται δε εν αγίω Πνεύματι στη διδασκαλία και την εμπειρία του Σώματός Του. Η συγκεκριμένη εμπειρία μαρτυρείται κι

Η προσκύνηση των Μάγων (κέντρο), ο βασιλιάς Δαυΐδ (αριστερά), ο Σολομών και η βασίλισσα του Σαβά (δεξιά), μικρογραφία χρ. Βιβλίου (*Biblia Pauperum*), περ. 1405 (προέλευση: Ολλανδία), King's Ms 5, f. 3 (British Library)

Procès-Verbaux du deuxième Congrès de Théologie Orthodoxe, Athens 1978, σ. 413-441. Breck, J., *The Power of the Word*, New York 1986. Breck, J., *Scripture in Tradition. The Bible and its Interpretation in the Orthodox Church*, New York 2001. Vassiliadis, P., *Eucharist and Witness. Orthodox Perspectives on the Unity and Witness of the Church*, Geneva/Massachusetts 1998. Vassiliadis, P., "The Reading of the Bible from the Orthodox Church Perspective", *Ecumenical Review* 51 (1999) 25-30. Vassiliadis, P., "The Canon of the Bible: Or the Authority of Scripture from an Orthodox Perspective", στον τόμο Jean-Michel Poffet (επιμ.), *L'autorité de l'Écriture*, Paris 2002, σ. 113-135. Vassiliadis, P., "La Parola di Dio e della Chiesa da una prospettiva orthodoxa", *Lateranum* 74/1 (2008) 145-166.

VI. Αγία Γραφή και Παράδοση. Το ζήτημα της σχέσεως μεταξύ Αγίας Γραφής και Παραδόσεως, ακριβέστερα δε της προτεραιότητας της μίας ή της άλλης ως «πηγών» της χριστιανικής πίστεως, είναι απότοκο μιας ομολογιακής διαμάχης αποτελεί ορθένεια της ιδεολογικής αντιπαράθεσης προτεσταντισμού και ρωμαιοκαθολικισμού. Έχει, συνεπώς, την αρχή της στην εποχή της Μεταρρύθμισης και την αμοιβαία διεκδίκηση εξουσίας και αυθεντιών, χωρίς να ανταποκρίνεται ουσιαστικά και θεολογικά σε ερώτημα σωτηριολογικό. Ορθόδοξοι θεολόγοι από την περίοδο εκείνη μέχρι τα μέσα περίπου του περασμένου αιώνα, για λόγους απολογητικούς και

Η προσεκτική, ωστόσο, μελέτη της αρχαίας εκκλησιαστικής γραμματείας, αλλά και η εμπειρία των συγχρόνων μας διαχριστιανικών διαλόγων, κατέδειξαν, με τρόπο σαφή, ότι η διάκριση μεταξύ Γραφής και Παραδόσεως δεν είναι απλώς σχολαστική ή απλώς συμβατική, αλλά μάλλον παραπλανητική. Κι αυτό, διότι, όπως παρατηρεί ήδη κατά τον 3^ο αι. ο Τερτυλιανός, η «πηγή» της χριστιανικής αποκαλύψεως όσον αφορά τη σωτηρία του ανθρώπου βρίσκεται στην ίδια την αλήθεια, την πίστη και τη διδασκαλία της Εκκλησίας (βλ. *De praescriptionibus* 19.3, PL 2:31), στην ίδια τη ζωή της, και όχι απλώς στη γραπτή ή την προφορική της μαρτυρία. Η ίδια η ζωή, άλλωστε, υπαγόρευσε στον όσιο Βικέντιο των Λερίνων (5^{ος} αι.) τον περίφημο κανόνα περί καθολικότητας, βάσει του οποίου η Εκκλησία διατυπώνει τη διδασκαλία για τη σωτηριώδη πίστη της (όπως αυτή «πάντοτε, πανταχού και υπό πάντων έπιστεύθη») πάνω στη συμφωνία των Προφητών και των Αποστόλων με την Παράδοση της Εκκλησίας, με τις αναλλοίωτες αρχές της εκκλησιαστικής ερμηνείας και ζωής (βλ. *Commonitorium* 4.2-3, PL 50:640). Η διατήρηση, ειδικότερα, της ισορροπίας των ως άνω μεγεθών δεν εξαρτάται από την αποκλειστική εκ μέρους μας

ερμηνεύεται από την Αγία Γραφή και τους συγγραφείς της θεοπνευστως και με τρόπο προσωπικό, εκφράζεται δε χαρακτηριστικώς και υπό μορφή ειδικής διακονίας στο πλαίσιο της Εκκλησίας, η οποία είναι ο αυθεντικός φύλακας της αληθείας και της συνέχειας της θείας αποκαλύψεως εντός του κόσμου και της Ιστορίας. Αγία Γραφή, Παράδοση και Εκκλησία, υπ' αυτήν την έννοια, αλληλοπεριχωρούνται και αλληλοπεριέχονται, αλληλομαρτυρούνται και αλληλοερμηνεύονται, διακρυσσοώντας από κοινού το μυστήριο της σωτηριώδους εν Χριστώ Οικονομίας. Αγία Γραφή και Παράδοση δεν αποτελούν δηλαδή, από πλευράς Ορθόδοξου ερμηνευτικής κατανόησης, δύο μεμονωμένες «πηγές», όπως παλαιότερα διατυπωνόταν, της θείας αποκαλύψεως, αλλά δύο πλευρές τού ενός μυστηρίου που καταγγέλλεται διαρκώς εντός της Εκκλησίας. Αποτελούν δύο χαρακτηριστικές εκφράσεις του γεγονότος της αυτοαποκαλύψεως του Θεού στον κόσμο εν Χριστώ Ιησού και της καθολικώς μεθεκτικής εμπειρίας της εν Χριστώ σωτηρίας, όπως αυτή αδιακόπως κηρύσσεται, πιστεύεται, κοινωνείται και προσωπικώς βιώνεται εν αγίω Πνεύματι εντός του Σώματός Του. Μία, επομένως, και μοναδική είναι εν τέλει η «πηγή» της πίστεως και της μαρτυρίας

της Εκκλησίας: ο ίδιος ο Κύριος και η συνεχής παρουσία Του εν τω μέσω του λαού Του, η πραγματική παρουσία Του εντός του Σώματός Του, το παραδιδόμενο εντός αυτού ζων Ευαγγέλιο της σωτηρίας, η θεανθρώπινη εν αυτώ ζωή Του. Διευκρινίζοντας περαιτέρω όσα αναφέραμε προηγουμένως, θα λέγαμε ότι δεν δικαιολογείται κανείς να ομιλεί περί της σχέσεως Γραφής και Παραδόσεως, υπακούοντας σε μία λογική αυτονομίσεως ή ιεραρχίσεως, διαζευκτικής ανυπαρθέσεως ή εξαρτηματικής σχέσεως. Δεν

κατανόηση του οποίου δεν απαιτείται γνώση, ευσέβεια ή αυθεντία κοσμική, αλλά Πνεύμα Θεού, «πνεύμα Χριστού» (Ρωμ 8:9), το οποίο «όπου θέλει» δρά και «πνεύ» (Ιω 3:8). Για τον ίδιο λόγο, οικονομεί ο Θεός να λαμβάνει η μαρτυρία περί του προσώπου Του, στην αρχική φάση, διατύπωση προφορική αφού η πρώτη δοκιμαστεί και βεβαιωθεί ότι συντονίζεται με το «κήρυγμα» των Αποστόλων και των Προφητών ή ότι αποδίδει τη συνείδηση του Σώματός Του την ιστορική, τότε προσλαμβάνεται πλήρως (ως λόγος και γραφή, ως

έκφραση και εμπειρία. Αρχίζει με τη διαλεκτική της διακρίσεως της θείας «εντολής» και του «λόγου» των προφητών από τις «παραδόσεις των πρεσβυτέρων» του Ισραήλ (βλ. Μτ 15:2-3.6), της Παραδόσεως του Χριστού και των Αποστόλων από τις «παραδόσεις» και τα «εντάλματα» των ανθρώπων (βλ. Μτ 15:9. 1 Κορ 11:2. Κολ 2:8, 22), για να καταλήξει στη διάκριση μεταξύ Παραδόσεως της Εκκλησίας και παραδόσεως που προκύπτουν από την προσαρμογή του κηρύγματος στις τοπικές και καιρικές ιδιαιτερότητες των αποδεκτών του ανά τους αιώνες.

Στην προαναφερθείσα Παράδοση της Εκκλησίας εντάσσεται, ακριβέστερα, ολόκληρη η ζωή του Χριστού, ερμηνευμένη, «τεκμηριωμένη» –μοναδικά, προφητικά, αυθεντικά– από τον Ίδιο και τους Μαθητές Του. Σε τελική ανάλυση, Εκείνος είναι ο οποίος μαρτυρείται σε ολόκληρη την Αγία Γραφή (Παλαιά και Καινή Διαθήκη). Είναι ο ίδιος ο οποίος αποκαλύπτεται και παραδίδεται σ' εμάς ως αγάπη, ως «ή οδός, ή αλήθεια και ή ζωή» (Ιω 14:6), ως το περιεχόμενο και η πηγή της Ζωής αυτοπροσώπως (πβ. Ιω 5:39-40: «Ερευνάτε τὰς Γραφὰς ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζῶναι αἰώνιον ἔχειν· καὶ ἐκεῖναι εἰν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ· καὶ οὐ θέλει ἐλθεῖν πρὸς με ἵνα ζῶν ἔχητε»), ως ο αληθινός μας Ἄρτος, ο ζων (Ιω 6:41), ο επουράνιος (βλ. Ιω 6:31-33) και ευχαριστιακός (βλ. 1 Κορ 11:23-26: «Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτὶ ἣ παρεδίδοτο ἔλαβεν ἄρτον ... καὶ τὸ ποτήριον... λέγων... τοῦτο ποιεῖτε... εἰς τὴν ἑμὴν ἀνάμνησιν»). Ο ίδιος ο Θεός παραδίδεται σ' εμάς ως Χάρις, ως λύτρωση και σωτηρία εν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ Πνεύματος αἰγίου. Αυτοπροαιρέτως εγγράφεται στην καρδιά, τη συνείδηση και την ύπαρξή μας. Με τη δύναμη του Πνεύματος και της εν «πιστοῖς ἁγίοις» (βλ. Εφ 1:1) βιωμένης πίστεως εντός της Εκκλησίας, αναγορεύεται ο ίδιος ζῶσα Παράδοση και Βίβλος αληθινή, τα αυθεντικά μας «αρχαῖα», καθώς γράφει ο ἅγιος Ἰγνάτιος Αντιοχείας (βλ. Φιλαδελφείσιν VIII: «ἀκουσά τινων λεγόντων, ὅτι ἐὰν μὴ ἐν τοῖς ἀρχαίοις εὕρω, ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, οὐ πιστεύω,... ἐμοὶ δὲ ἀρχαῖά ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός, τὰ ἄθικτα ἀρχαῖα ὁ σταυρὸς αὐτοῦ καὶ ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ» πβ. 1 Κορ 15:1-8). Ο ίδιος συνιστά το Ευαγγέλιο της σωτηρίας, το κήρυγμα της Γραφής, τη μαρτυρία της Εκκλησίας, την εν προσώπω φανέρωση «πάσης τῆς ἀληθείας» (βλ. Ιω 16:13), η οποία καθίσταται δική μας εντός της Εκκλησίας, ως προσωπική μετοχή στο γεγονός του Χριστού, στο μυστήριο της ενσάρκου Θεῆς Οικονομίας. Το Ευαγγέλιο των χριστιανῶν ταυτίζεται, κατὰ ταῦτα, ὄχι με ἓνα βιβλίον και τους

διαμέσους ή τη θρησκεία τους, αλλά με τον ίδιο τον Χριστό και το σωτηριώδες ἔργο Του, συγχρόνως δε με την καθολική πίστη της Εκκλησίας, ενώ ο ίδιος και η ζωή Του συγκροτούν για εκείνην το υπέρτατο κριτήριο, το ζωντανό Ευαγγέλιο, την κατ' ἐξοχὴν Γραφή και αυθεντία, την ασφαλέστερη οδὸ (που μας ἔχει παρακωρηθεῖ) προς τη μοναδική αλήθεια και θεογνωσία ή τη μετ' Αυτοῦ κοινωνία.

Η παραπάνω αλήθεια γνωρίζεται σ' εμάς ως αυτοαλήθεια και ἀπόλυτη αυθεντία εν τη υποστάσει του συγκαταβάλλοντος Λόγου. Σαρκοῦται εντός της Ἱστορίας, ενδύεται τη γλώσσα του ανθρώπου εκάστου καιρού και τόπου και καθίσταται εν αγίῳ Πνεύματι μεθεκτική από τους πολλούς πραγματικότητας (δια της Εκκλησίας, του λόγου και των μυστηρίων της). Δεν ἔχει ἀνάγκη αυξήσεως ή συμπληρώσεως, εκσυγχρονισμοῦ και διαφημίσεως, περιστολής ή αποσιωπήσεως, καθώς φρονούσαν οι συντάκτες πλήθους Αποκρυφῶν κειμένων στη χριστιανική αρχαιότητα ή επίδοξοι διαχειριστές της Παραδόσεως σε ἄλλες εποχές. Σ' αὐτὴν ακριβῶς την αλήθεια ἐγκείται η θεία ἀποκάλυψη, πηγή δε και περιεχόμενό της εἶναι ο Χριστός, ἀποκαλυπτόμενος «ἐν ἡμῖν» (1 Ιω 4:4) και εν τη Εκκλησίᾳ, ως «εὐαγγέλιον αἰώνιον» (Απ 14:6), ως «νοητὸ» μυστήριον της θείας Οικονομίας: ο Χριστός παρεινόμενος –δια του Σώματός Του– εν αγίῳ Πνεύματι εις τους αιώνες, βιούμενος και μεταδιδόμενος δια των μυστηρίων, ερμηνευόμενος και λατρευόμενος «ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Μτ 28:20).

Ο Χριστός τούτος εἶναι το «τέλος» (Ρωμ 10:4) και το «πλήρωμα» (βλ. Ρωμ 13:10) του Νόμου και των Προφητῶν, ο «σκοπός» της Γραφής, η αρχή και το τέλος κάθε θεολογίας, κατὰ τον ἅγιο Κύριλλο Ἀλεξανδρείας (βλ. *Περὶ τῆς ἐν πνεύματι και ἀληθείᾳ προσκυνήσεως και λατρείας, Λόγος γ'*, PG 68:268: *Πλαφυρά εις τὴν Γενεσιν, Λόγος στ'*, PG 69:305), ο παραδίδων και παραδιδόμενος αυτοπροσώπως «διὰ τὴν ἡμέτεραν σωτηρίαν» (Σύμβολο Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως), ο προς βρώσιν αεί διδόμενος «ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς» (Ιω 6:51). Εκείνος, εν κατακλείδι, εἶναι η πηγή της Παραδόσεως, το κέντρο, η αρχή και το τέλος της. Αυτὸν προσλαμβάνει ο πρῶν διώκτης Σαῦλος ως αντικείμενο και υποκείμενο της χριστιανικῆς παραδόσεως, ἔστω κι αν δεν ἔχει ζήσει οὔτε στιγμή σωματικῶς κοντά Του. Εκείνον εξακολουθεῖ να παραλαμβάνει και να παραδίδει σ' εμάς, δύο χιλιάδες χρόνια μετὰ, η Εκκλησία Του, αφοῦ ο ίδιος εἶναι, κατὰ τον ἱερό Χρυσόστομο, «ὁ πάντα ἐργαζόμενος και παραδιδούς, ὡσπερ και τότε» (*Εἰς τὴν προς Κορινθίους α'*, Ομιλία κζ', PG 61:229). Εκείνος εἶναι ο παραδιδόμενος, μαζὶ με τη θεανδρική ζωή Του, η

Κάιν και Ἀβελ, από το Holkham Bible Picture Book (περ. 1320-30), BL AddMss 47682, f. 5r (British Library)

είναι δυνατό να κατατάσει κανείς τα δύο μεγέθη σε δύο διαφορετικά στρατόπεδα, καθώς επιχειρούν δυστυχώς κάποιοι, διεκδικώντας για τον εαυτό τους μείζον μερίδιο από τον Χριστό, από την αλήθεια, από τη ζωή, ωσάν από μίαν εξωτερική πηγή πληροφοριῶν ή ένα ελεγχόμενο και διαχειριζόμενο από τους ίδιους απόθεμα αυθεντίας. Κι αυτό, γιατί «πηγή» της πίστεως και προορισμός ταυτόχρονα δεν είναι ένα φαινόμενο, μια διαδικασία ή ένα «πράγμα», αλλά το ίδιο το πρόσωπο του Χριστού, για την

λειτουργία και ζωή, ως ερμηνεία και ευσέβεια, ως φιλοσοφία και τέχνη) από την καθόλου Εκκλησία. Η μαρτυρία περί του προσώπου Του εκκινεί έτσι από την αρχέγονη Παράδοση του λόγου και των έργων Του, εκ στόματος δηλαδή ή εμπειρίας αγίων ανδρών και αποστολικῶν μαρτύρων, για να καταλήξει, μέσα από την κοινότητα της χριστιανικής ομολογίας, στην πολυφωνική ενότητα του Ευαγγελίου, να λάβει έκφραση γραπτή και να αποτελέσει κανόνα ζωής και θείας της Εκκλησίας Γραφή, ερμηνεία,

οποία ταυτίζεται με τη ζωή της Εκκλησίας, με τη ζωή του Σώματός Του. Στο Σώμα τούτο μετέχοντες, κοινωνούμε τη ζωή Του, γευόμαστε τη σάρκα Του, λαμβάνουμε το Πνεύμα Του, γνωρίζουμε την αλήθειά Του. Μεταβαλλόμαστε, κατά τρόπο μοναδικό και χαρισματικό, σε δική Του Γραφή και Παράδοση, σε καρδιές –κι όχι πλάκες λίθινες– επί των οποίων ο ίδιος γράφει με το Πνεύμα Του (βλ. 2 Κορ 3:3) Νόμον Καινόν, τον Νόμο της αγάπης, γη που την ποτίζει με το αίμα Του, σε Μαθητές τους οποίους ο ίδιος διαρκώς αποστέλλει «εὐαγγελίζεσθαι» (1 Κορ 1:17), «εις μαρτύριον» (Εβρ 3:5) Αυτού.

Χάρη στην ενόπτια Γραφής και Παραδόσεως, όπως εν τοπίσαμε στο πρόσωπο του Χριστού και την πραγματικότητα της Εκκλησίας, η εμπειρία της θείας ζωής καθίσταται εμπειρία ιστορική και η προσωπική μας μαρτυρία, μαρτυρία εκκλησιαστική. Δεν προσδιορίζει έτσι καθεὶς μόνος του –κατὰ τρόπο φανταστικό ἢ ιδεολογικό, λογικό ἢ θηκολογικό– τι είναι Γραφή και τι ιερά Παράδοση, καθότι ἀμφότερες αποτελούν εντός της Εκκλησίας λειτουργίες ζωής, καινής και χαρισματικής. Εμπνέονται ἀπὸ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τὸ ὁποῖο συγκροτεῖ τὴν Εκκλησία, ὑπακούουν στὸ κήρυγμά της τὸ σωτηριολογικό, διεργμνεύουν τὴν καθολικὴ της συνείδηση, ὑπηρετοῦν τὴ δική της οικοδομή. Μποροῦν νὰ ἐκφράζωσιν τὴ διαχρονικὴ της εμπειρία γιὰ τὸν Χριστό, εμπειρία ἢ ὁποῖα συναντᾷ κατὰ τρόπο ἄμεσο τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν Ἱστορία καὶ μετασχηματίζεται σὲ αγιότητα, σὲ ἐκκλησιαστικὸ τρόπο ζωής, σὲ κοινωνία πνευματικὴ. Πιο συγκεκριμένα:

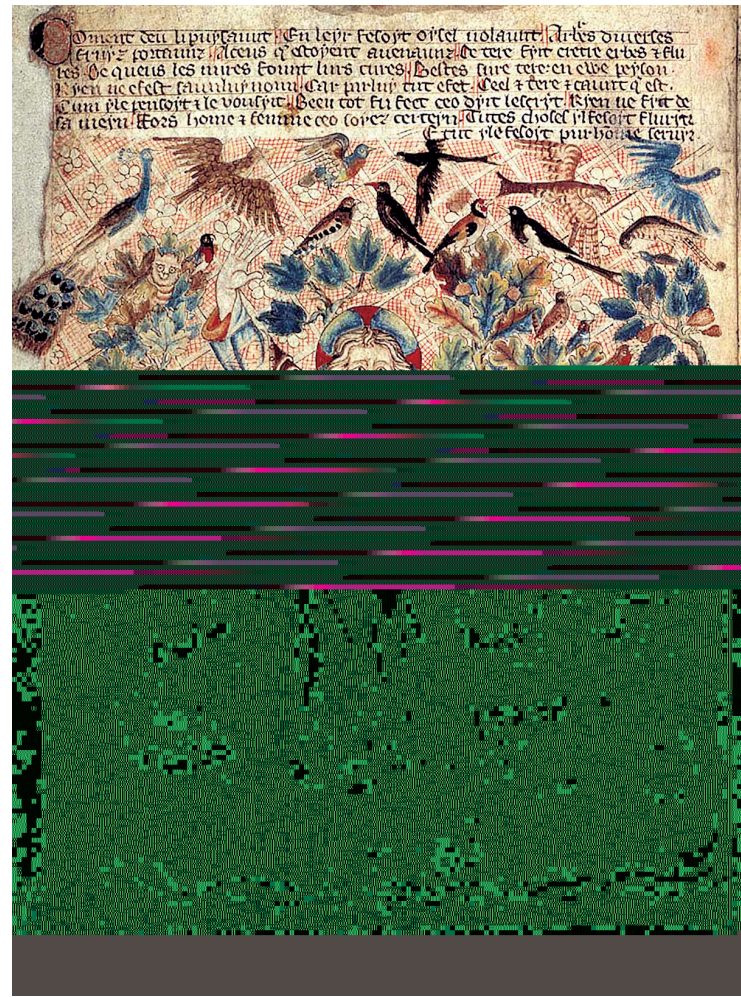
Ἡ καινὴ ζωὴ ἢ ὁποῖα μας δόθηκε ἐν Χριστῷ καὶ ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ τὴν πίστη, τὴ μυστικὴ εμπειρία τῆς Εκκλησίας, ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι πλήρης καὶ ἀληθινὴ, εἶναι συγχρόνως ἐμμετάδοτη καὶ κοινωνικὴ· μαρτυρεῖται διὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ παραδίδεται στὴ θεία Εὐχαριστία, ἐκεῖ ὅπου ὁ Κύριος δὲν ἀρνεῖται ποτὲ νὰ φανερώσῃ ἑαυτὸν «ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου» (Λκ 24:35). Γίνεται γλώσσα ἀνθρώπων, ἀντικείμενο μαρτυρίας καὶ αἰσθήσεων· γίνεται κήρυγμα καὶ παράδοση, δόγμα καὶ Γραφή, τέχνη καὶ προσευχὴ, πίστη καὶ ζωὴ, μαρτυρία καὶ ἀποστολή, λειτουργικὴ συνείδηση καὶ ἀσκητικὴ. Στὴν πορεία τῆς ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ, ἢ ἀποκαλυφθεῖσα ἐν Χριστῷ ἀλήθεια διαλέγεται με τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, με τοὺς χαρακτῆρες τῶν ἀπανταχοῦ ἀνθρώπων, λαῶν καὶ πολιτισμῶν· προσλαμβάνει τὴ γλώσσα τους, τὸ ἐξωτερικὸ τους σχῆμα καὶ δέχεται νὰ ἐπενδυθῇ, νὰ ἀρμοσθῇ με αὐτὰ τὸ σωτηριολογικὸ της περιεχόμενο. Λαμβάνει –ὅπως ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος– μορφή, κατὰλληλη γιὰ τὴ διακονία τῶν ἀνθρώπων (πβ. Φιλ 2:7: «μορφὴν δούλου»), ἀναγνωρίσιμη καὶ προσιτῆ, συγχρόνως δὲ μορφή που

χαρακτηρίζεται ἀπὸ ποικιλία ἐκφράσεων· ἐκφράσεων που σέβονται τὰ δεδομένα τοῦ ἀνθρώπου κάθε ἐποχῆς καὶ τόπου, με κριτήριον τὴς πραγματικῆς τῆς ἀνάγκης, που καλύπτουν τὴ διοικητικὴ καὶ ποιμαντικὴ μέριμνα, τὴ διδασκαλία (τὴ μετάδοση καὶ τὴν ἀκεραιότητά της), τὴ λατρεία, τὴ φιλανθρωπία, τὴν καθημερινὴν εὐσέβεια, τὴ σχέση τῆς Εκκλησίας με τὸν κόσμον κ.ο.κ. Πρόκειται γιὰ ἐκφράσεις που ποικίλλουν, χωρὶς νὰ διασποῦν τὴν ἐνόπτια, δηλώνοντας ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ μυστήριον: τὸ ἀναλλοίωτο καὶ μοναδικὸ γιὰ τὴ σωτηρία μας πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι «ἐχθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας» (βλ. Εβρ 13:8). Ὅπως δὲ, κατὰ τὸν ἀπόστολο Παῦλο, ὑπάρχουν «διαίρεσεις χαρισμάτων καὶ διακονιών καὶ ἐνεργημάτων, τὸ δὲ πνεῦμα τὸ αὐτὸ καὶ κύριος ὁ αὐτὸς καὶ Θεὸς ὁ αὐτὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πάνσιν» (βλ. 1 Κορ 12:4-6), ἔτσι καὶ ἢ ἡ εμπειρία τῆς Εκκλησίας ἀποκαλύπτεται ὑπὸ ποικιλία ὄψεων τῆς μίας Παραδόσεως, ἢ ὁποῖα ἐκφαίνει τὸ ἀνεπανάληπτο μυστήριον, τὴ ζωοποιὸ παρουσία τοῦ ἀπαξ ἑαυτὸν παραδόντος καὶ αἰετῆς ἡμῶν παραδιδόμενου σαρκωθέντος Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ὅσο ἀιχμὴ τῆς ἐκφάνσεως τοῦ ὡς ἄνω μυστηρίου στὸν κόσμον παραμένει ὁ σαρκωθεὶς, παθὼν καὶ ἀναστὰς Κύριος, τόσο οἱ ἐπιμέρους παραδόσεις συνθέτουν τὴ μίαν καὶ ἱερά Παράδοση, μέσα στὴν ὁποῖα ἢ ἡ Εκκλησία ἐπιτελεῖ πάντοτε τὴν ἐρμηνευτικὴ τῆς λειτουργίας. Μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν στὴν Παράδοση αὐτὴ πολλοὶ Εὐαγγελιστῆς· τὸ Εὐαγγέλιον, ὁμῶς, εἶναι ἓνα (κατὰ Ματθαῖον, κατὰ Μάρκον κ.ο.κ.). Μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν περισσότερες ἀποστολικὲς φωνές, ἢ ἰδιαίτερη παράδοση τοῦ Πέτρου ἢ τοῦ Παύλου, τοῦ Ἰακώβου ἢ τοῦ Ἰωάννου κ.ο.κ.: ἢ ἀποστολική, ὁμῶς, μαρτυρία εἶναι ἐνιαία, κὶ αὐτὴν καταγράφουν ὅλα τὰ καινοδιαθηκικὰ βιβλία. Μπορεῖ ἢ ἴδια Εὐχαριστία νὰ τελεῖται σὲ διάφορες χώρες, γλώσσες ἢ τύπους λειτουργικῶν· ἢ ἐν Χριστῷ, ὡστόσο, ἐνόπτια καὶ μετοχὴ εἶναι εμπειρία κοινή. Μπορεῖ σὶς μοναστικὲς κοινότητες τοῦ Ἄθω, τοῦ Κιέβου ἢ στα Ἱεροσόλυμα νὰ εορτάζονται τὰ Χριστούγεννα με δεκατρεῖς ἡμέρες διαφορά· ὁ Χριστός, ὁμῶς, στὸν ὁποῖο βιωματικὰ ἀναφερόμαστε «γεννᾶται σήμερον» καὶ τῶρα καὶ τὸ πάλαι καὶ μετὰ. Μπορεῖ στὴν ἀρχαία Εκκλησία νὰ τιμοῦσαν τὸ Πάσχα ἡμέρα Κυριακὴ ἢ, μαζί με τοὺς Εβραίους, τὴ 14^η τοῦ μηνὸς Νισάν ἢ τὴν ἀμέσως ἐπομένη Κυριακὴ· ὁ Χριστός, ὁμῶς, ὁ ὁποῖος εἶναι «τὸ Πάσχα ἡμῶν» (1 Κορ 5:7), ὑπερβαίνει τὰ ὀρία μας, που ὑποκείνται σὶς φθορὰς καὶ τοῦ θανάτου τὰ δεσμά.

Παραλλαγές ὅπως αὐτὲς που μόλις σημειώσαμε ἐπ' ὁυδενὶ συνιστοῦν ἀλλοίωση τοῦ μυστηρίου τῆς σωτηρίας. Ἀπλῶς τὸ τονίζουν διαφορετικὰ, κάνοντας πε-

ρισσότερο ορατὴ τὴν ἐν τοῖς πράγμασι ἐνόπτια. Ἐμφαίνονται τὴν κοινὴν ἐμπειρία καὶ βεβαιώνονται τὴ σάρκωση αὐτῆς τῆς ἐμπειρίας σὲ περιβάλλοντα πολλὰ φορὲς ἐντελῶς διαφορετικὰ. Εἶναι, θὰ λέγαμε, ἀναγκαῖες καὶ –γιὰ τὴν ἐλευθερία ὄλων ὅσοι ζοῦν με αὐτὲς– οὐσιαστικῆς, καθὼς ἔπρεπε ὁ Λόγος ὑπὸ μορφή συγκεκριμένη, μορφὴν ἀνθρώπου, κάποτε νὰ σαρκωθῇ, καθὼς εἶναι ἀναγκαῖο καὶ οὐσιαστικὸ τὸ μῆνυμα νὰ μπορεῖ νὰ σωματωθῇ, νὰ ἱστοριοποιηθῇ, ὡστε νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ μεταδοθῇ. Ἀν δὲν ὑπῆρχε ἢ ορατὴ πλευρὰ, ἢ ἐνυλη ἐκφάνση τῆς Παραδόσεως, τότε δὲν θὰ

ἀλλὰ περνᾶνε μέσα ἀπὸ τὸ Βάπτισμα καὶ τὴν κανονικὴ ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Εὐχαριστία, μέσα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τὸν πνευματικὸ, που προτείνει με τὴν πείρα τῆς –ὡς μέσον ἀγωγῆς καὶ θεραπείας– ἢ Εκκλησίας. Γι' αὐτὸ καὶ τὴν Παράδοση συγκροτοῦν τόσο οἱ θείες Γραφές, ἢ καταγεγραμμένη δηλαδὴ ἀποστολικὴ διδασχὰ στα λειτουργικὰ ἀναγνώσματα καὶ τὸν βιβλικὸ Κανόνα, ὅσο καὶ ἢ ἡ ἐρμηνεία τῆς ἀπὸ τοὺς Πατέρες καὶ Διδασκάλους τῆς Εκκλησίας, ἀπὸ τοὺς ἀκριβεῖς μάρτυρες τῆς ἀποκαλυπτικῆς ἐν Χριστῷ ἐμπειρίας ἐντὸς τῆς Ἱστορίας, τοὺς ἀσφαλεῖς μάρτυρες τῆς ἐνόπτιας

Ὁ Θεὸς ἀνάμεσα στα δημιουργήματά του, ἀπὸ τὸ Holkham Bible Picture Book (περ. 1320-30), BL AddMss 47682, f. 2v (British Library)

εἶχαμε χριστιανισμό ἀλλὰ δοκνησιμό· θὰ εἶχαμε ἰδεολογία κὶ ὄχι Εκκλησία, πίστη ἰδιωτικῆς χρήσεως κὶ ὄχι συνείδηση καὶ μαρτυρία ἐκκλησιαστικὴ. Τὰ πάντα θὰ ἦσαν ὑπόθεση ἐγκεφαλικὴ, τυχαία ἢ αὐθαίρετη ἐπιλογή. Ὁ Θεὸς ὁμῶς οἰκονόμησε τὰ πράγματα ἔτσι, ὡστε νὰ εἰσοδὸς μας στὸ μυστήριον τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας νὰ μὴ γίνεται κατὰ τρόπο θεωρητικὸ καὶ ὑποκειμενικὸ ἀλλὰ πολὺ συγκεκριμένο καὶ ἀπτό, νὰ πραγματοποιεῖται με ὅλην μας τὴν ὑπαρξιν, με ὅλες μας τὴς αἰσθήσεις. Ἐτσι, λοιπόν, ἢ ἡ πίστη δὲν εἶναι ἄσαρκν,

καὶ τῆς συνέχειας τοῦ Εὐαγγελίου στὴ Γραφή καὶ τὴ ζωὴ τῶν πιστῶν. Τὴν Παράδοση συγκροτεῖ, ἐπίσης, κὶ ἓνα πλήθος ἄλλων στοιχείων, τὰ ὁποῖα νὰ μὴ ρητῶς δὲν ἀναφέρει ἢ δὲν προδιαγράφει ἢ θεία Γραφή, ἀποτελοῦν ὡστόσο ἰστορικὴ ἐκφορά τοῦ βιωμάτων που ἢ ἴδια καταθέτει καθημερινὰ γιὰ τὸ Πάθος καὶ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, γιὰ τὴν Εὐχαριστία καὶ τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴ. Τέτοια στοιχεῖα, ἐξωτερικὰ σχήματα, σημεῖα δηλωτικὰ (κὶ ὄχι ἐξαντλητικὰ) τῆς οὐσίας τοῦ μυστηρίου τῆς Παραδόσεως, εἶναι λ.χ. τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ

ή η στροφή προς ανατολάς κατά την προσευχή, η ευλογία του ύδατος του Βαπτίσματος, η τριπλή κατάδυση και οι εξορκισμοί, το έλαιο του Χρίσματος, η επίκληση του αγίου Πνεύματος κατά τη θεία Ευχαριστία (βλ. Μεγάλου Βασιλείου, *Περί του αγίου Πνεύματος* κζ' 66, PG 32:188), η εκκλησιαστική ιεραρχία, η ιερολογία του γάμου, η κουρά με την οποίαν εκκινεί η αφιέρωση στη μοναχική ζωή, η τιμή προς τους αγίους, τα λείψανα και τις εικόνες, οι διαμορφωμένες από την Εκκλησία νηστείες και τόσα άλλα.

Αν κάτι από τα παραπάνω καταστεί υπερτροφικό ή ατροφικό, αν εκπέσει από την εν Χριστώ ισορροπία, τότε υπελαύνουν στα ενδότερα της εκκλησιαστικής ζωής και θεολογίας: ο βιβλικισμός και η παραδοσιοκρατία, η τυπολατρία και ο κληρικαλισμός, η ψευδο-ευσέβεια και ο ψευδο-ασκητισμός, η δεισιδαιμονία και ο ψευδής φιλελευθερισμός, η εκκοσμικευση και ο φανατισμός, τα «νεκρά έργα» (βλ. Εβρ 6:1) και ο αδιάκριτος γεροντισμός, η ψευδο-συντήρηση και ο ψευδο-προοδευτισμός, ο θεολογικός γλωσσολογισμός και ο ψευδο-οικουμενισμός, ο εθνικο-θρησκευτικός σοβινισμός, ο ιστορικο-κοινωνικός αδιαφορισμός κ.ά. Αν κάτι εκ των παραπάνω αυτονομηθεί σωτηριολογικά και παύσει να οδηγείται από το φως του συγκρατημένου λόγου, καταντά ό,τι ο Απόστολος χαρακτηρίζει «παραδόσεις, εντάλματα ανθρώπων» (Κολ 2:22), τα οποία ακυρώνουν την ελευθερία χάριν της οποίας «ἡμᾶς Χριστὸς ἠλευθέρωσεν» (Γαλ 5:1). Η μαγική κατανόηση των Μυστηρίων και η πρόταξη του δευτερευόντος ή του επιφανειακού, η κοσμική αλλοίωση των εκκλησιαστικών θεσμών και λειτουργημάτων, η ισοπέδωση των χαρισμάτων, η μίξη του χριστιανικού με ευαγγελικές ασύμβατα στοιχεία κοσμικών παραδόσεων (λ.χ. περιτομή, διακρίσεις εις βάρους της γυναικείας φύσεως ή διαφορετικών ανθρώπινων φυλών, υποταγή της Εκκλησίας στην πολιτική εξουσία και την αντίστοιχη νοοτροπία), συνιστούν αρνητικά για το θέμα μας παραδείγματα. Αν τα φυσικά και υγιή μορφώματα της εκκλησιαστικής Παραδόσεως, ωσάν αυτά που παραθέσαμε προηγουμένως, απολυτοποιηθούν ή εάν –αντιθέτως– υποτιμηθούν, τούτο σημαίνει ότι καταφρονούμε το Πνεύμα που τα έταξε μέσα στην Εκκλησία «εις διακονίαν» (1 Τιμ 1:12). Υποδηλώνει ότι απορρίπτουμε τη χαρισματική τους λειτουργία για την ενόπτια της Εκκλησίας και τη μεταμορφωτική πρόσληψη του κόσμου, ότι περιφρονούμε το μυστήριο της σωτηρίας, το οποίο ο Θεός επιτρέπει να είναι γεγονός ιστορικό και ανακαινιστικό, προσωπικό και ταυτόχρονα εκκλησιαστικό.

Η τελική μας θέση, συνεπώς, επί του θέματος «Γραφή ή Παράδοση» ή «Γραφή και Παράδοση» συναρτάται άμεσα με τη στάση μας προς το ίδιο το μυστήριο της εν Χριστώ σωτηρίας. Η στάση αυτή δεν υπαγορεύεται από οιαδήποτε συναισθηματική ή εξουσιαστική λογική, δεν υπακούει σε οιαδήποτε δογματιστική εντολή. Για να «εννοήσουμε» το μυστή-

Καισαρείας Βασίλειος (βλ. *Περί του αγίου Πνεύματος* κζ' 66, PG 32:188-189), δεν ωφελεί σε τέτοιου είδους θέματα η περιέργεια και η πολυπραγμοσύνη: όλα δεν γράφονται κι όλα δεν λέγονται ή δεν εξηγούνται, αλλά πολλά «εν σιωπή» ομολογούνται. Δεν ωφελεί, λοιπόν, καμία θεωρητική (όσο κι αν ακούγεται θεολογική) ανάλυση του ζητήματος, αν

Βιβλιογραφία:

Αγουρίδης, Σ., *Οράματα και Πράγματα*. (Αμφισβητήσεις, προβλήματα, διέξοδοι στο χώρο της Θεολογίας και της Εκκλησίας), Αθήνα: Άρτος Ζωής 1991, σ. 40-55. Αγουρίδης, Σ., *Ερμηνευτική των ιερών κειμένων*. (Προβλήματα - Μέθοδοι εργασίας στην ερμηνεία των Γραφών), Αθήνα: Άρτος Ζωής 2002. Αθανασόπουλος, Θεόκλητος, αρχιμ., *Εκκλησία, ο αυθεντικός φύλακας και ερμηνευτής της Αγίας Γραφής*, Αθήνα: Αποστολική Διακονία 1998. Βλάχος, Ιερόθεος, μητρ. Ναυπάκτου, *Η Αποκάλυψη του Θεού*, Λεβαδεία: εκδ. Ιεράς Μονής Γενεθλίου της Θεοτόκου Πελαγίας 21991. Γαλίτης, Γ., «Γραφή και παράδοση κατά τον Μέγαν Βασίλειον», στον τόμο *Βασιλείας*. Εόρτιος τόμος επί τη συμπλήρωσει 1600 ετών από τον θάνατο του Μ. Βασιλείου, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 175-187. Γιέφτις, Αθανάσιος, πρ. επίσκ. Ζαχομίου, «Πώς οι Πατέρες είδαν την Αγία Γραφή», *Σύναξη*, τχ. 33 (1990) 37-43. Καραβιδόπουλος, Ι., «Παράδοσις και ανανέωσις κατά τον απόστολον Παύλον», στον τόμο *Παράδοσις και ανανέωσις εις την Εκκλησίαν*, επιμ. Ι. Αναστασίου, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 21-30. Καραβιδόπουλος, Ι., «Η έννοια της παράδοσις στις επιστολές του αποστόλου Παύλου», στον τόμο *Απόστολος Παύλος*. Πρακτικά Θεολογικού Συνεδρίου Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης (Νοέμβριος 1987), Θεσσαλονίκη 1989, σ. 195-208. Καραβιδόπουλος, Ι., «Η Παλαιά Διαθήκη ως Αγία Γραφή της Εκκλησίας», *Σύναξη*, τχ. 84 (2002) 5-10. Κρικώνας, Χρ., «Παράδοσις της Εκκλησίας κατά τον Μ. Βασίλειον», *Κληρονομία* 13 (1981) 157-171. Κρικώνας, Χρ., *Η αυθεντία της Εκκλησίας, το κύρος της παραδόσεώς της και η διδασκαλία των Πατέρων*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press 1998. Κορναράκης, Κ., «Η ουσία της Παραδόσεως κατά την πατερική Θεολογία», *Αντισχίες*, τχ. 72 (2004) 13-17. Larentzakis, Gr., "Die Bedeutung der Heiligen Schrift und der Tradition in der Kirche. Orthodox-Lutherischer Dialog", *Ökumenisches Forum* 26/27 (2003/2004) 165-184. Μαρτζέλος, Γ., «Η ενόπτια βιβλικής και δογματικής θεολογίας», *ΠΠ* 75 (1992) 1261-1267. Ματσούκας, Ν., *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Α'*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς 21990, σ. 181-190. Ματσούκας, Ν., «Αγία Γραφή και Παράδοση, κατά τις ερμηνευτικές αρχές της αρχαίας Εκκλησίας», *ΔΒΜ* 14/2 (1985) 41-50. ΘΗΕ 10 (1967) 24-27. Μπιστόπουλος, Ν., *Θέματα Ορθόδοξου Δογματικής Θεολογίας*, Αθήνα: ΟΕΔΒ 1983. Μπελέζος, Κ., «Αγία Γραφή και Παράδοση: Μια αδιάσπαστη εν Χριστώ ενόπτια», στον τόμο *Αγία Γραφή και σύγχρονος Άνθρωπος*. Τιμητικός Τόμος στον καθηγ. Ι.Δ. Καραβιδόπουλο, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς 2006, σ. 317-324. Nissiotis, N., "The unity of Scripture and Tradition. An Eastern Orthodox contribution to the Prolegomena of Hermeneutics", *GOTHR* 11 (1965-66) 183-208. Ντισσιώτης, Ν., «Ορθοδοξία: Παράδοσις και ανακαινίσις. (Το πρόβλημα των μορφωτικών σχέσεων Ορθοδοξίας και Ελληνισμού στο μέλλον», στον τόμο *Τα βασικά προβλήματα του σύγχρονου Ελληνισμού*. Πανελλήνιον Συμπόσιον Ελευθέρας Σχολής Φιλοσοφίας «Ο Πλήθων» (Οκτ. 1979), Αθήνα 1980, σ. 111-127. Παναγόπουλος, Ι., «Το θέμα "παράδοση" στη σύγχρονη Ορθόδοξη Θεολογία», *Σύναξη* τχ. 1 (1982) 73-80. Παπαδόπουλος, Στ., *Θεολογία και Πάσσα*, Κατερίνη: Τέρτιος 1988. Στανιολάε, Δ., πρεσβ., *Ο Θεός, ο κόσμος και ο άνθρωπος*. Εισαγωγή στην Ορθόδοξη Δογματική Θεολογία μφ. π. Κ. Coman - Γ. Παπαευθυμίου, Αθήνα: Αρμός 1990. Στογιάννος, Β., «Παράδοσις και Αγία Γραφή», στον τόμο *Παράδοσις και ανανέωσις εις την Εκκλησίαν*, ό.π., σ. 3-18. Στογιάννος, Β., «Η έννοια της Παραδόσεως στην Καινή Διαθήκη», στον τόμο *Παράδοσις-Ανανέωσις*. Εισηγήσεις Συνάξεως Ορθόδοξων Θεολόγων (Ιερά Μονή Πεντέλης, Αύγ. 1972), Αθήνα 1972, σ. 83-97. Stylianopoulos, Th., πρεσβ., *The New Testament. An Orthodox Perspective*, τ. 1, Brookline, Mass.: Holy Cross Orthodox Press 1997. Φλωρόφοσκου, Γ., πρεσβ., *Αγία Γραφή, Εκκλησία, Παράδοσις*, μφ. Δ. Τσάμης, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς 1976.

Εικονογράφηση του Άσματος Ασμάτων (1705), έργο του Romeyn de Hooghe, χαράκτης Jacob Lindenberg

ριο της ενόπτιας της Γραφής και της Παραδόσεως στον Χριστό, οφείλουμε να εισέλθουμε σε μια διαφορετική, σε μια εμπειρική πραγματικότητα: οφείλουμε να βιώσουμε οι ίδιοι το μυστήριο της προσωπικής «παραδόσεως» μας στον Χριστό και το Σώμα Του, την Εκκλησία, ακολουθώντας Εκείνον ο οποίος παραδίδεται και μαρτυρείται στον κόσμο και τους ανθρώπους μέσω αυτής. Επομένως, καθώς συμβουλεύει και ο

δεν γευθεί κανείς την εν Χριστώ ενόπτια και κοινωνία μαζί Του, αν δεν επανασυνδεθεί με τη Χάρη Του, αν το Πνεύμα δεν εγγράψει στον νοῦ και την καρδιά τον Νέο Νόμο Του, αν το πνεύμα του δεν συναντήσει, με πίστη, με αγάπη, με διάθεση υπακοής, τον Σωτήρα Χριστό, αν δεν γίνει Αυτός η ζώσα και έμπυχος αληθής Γραφή του, η σωτήρια και ζωοποιός Παράδοση του Θεού, η μένουσα εις τους αιώνες.

Κ.ΜΠΕ.